

Eesti Rahvakultuuri Keskus

**Peipsiveere pärimuskultuuri
toetusmeetme perioodi 2021-2024
kokkuvõte**

Viljandi 2024

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Toetusmeetme eelarve	3
2. Komisjoni koosseis ja koosolekud	4
3. Taotlusvoorud	5
4. Toetuse saajad	7
4.1 Toetuste saajad ning toetatud projektide arv	7
4.2 Toetuse saajad organisatsiooni õigusliku vormi järgi	8
5. Toetusmeetme valdkonnad	8
5.1. Pärimuse jätkusuutlikkuse edendamine	10
5.2. Pärimusel põhinevad kunstid	12
5.3. Keel ja haridus	12
5.4. Teadus	14
5.5. Meedia ja mainekujunduse valdkond	15
5.6. Perioodi 2021-2024 jooksul mõõdetavad tulemused	16
Kokkuvõte	17

Sissejuhatus

Peipsiveere pärimuskultuuri toetusmeede on jätkuks aastatel 2009-2012 toiminud Peipsiveere kultuuriprogrammile, tulenedes Vabariigi Valitsuse 2007-2011 aasta tegevusprogrammi peatükist 11 "Rahvusvahemuste poliitika", mis sätestas valitsusliidu tegevuse järgmised põhimõtted: toetada Peipsiäärse piirkonna regionaalarengu programme eesmärgiga kaitsta ja säilitada vene vanausuliste kultuurilist omapära ning toetada piirkonna sotsiaalselt ja majanduslikku arengut.

Toetusmeede hõlmab Peipsiäärseid eesti ja vene segarahvastikuga linnu, rannakülasi ja -asulaid:

- Jõgeva maakonnas Mustvee linn ja Kasepää valla Raja, Kükita ja Tiheda küla, Lohusuu vald
- Tartu vallas Piirissaar
- Peipsiääre vallas Kallaste linn, Kolkja, Kasepää, Varnja, Nina, Rootsi külad
- Põlva maakonnas Röpina vald
- Võru maakonnas Setomaa vallas Beresje, Lüübnitsa külad
- Ida-Virumaal Alutaguse vald
- ning vadja juurtega Kodavere kihelkonna murdeala Jõgeva- ja Tartumaa piiril.

Peipsiveere pärimuskultuuri toetusmeetme eesmärk on väärtustada ja taaselustada Peipsi järvega piirnevale ajaloolistele rannaküladele (edaspidi *Peipsiveere*) omast elulaadi, tavasid ja kombeid, oskusi ning keelelist eripära, mis on erinevatele inimrühmadele nende igapäevaelu ja identiteedi osana omased ja olulised.

Toetuse andmisega aidatakse kaasa Peipsiveere vaimse ja materiaalse kultuuripärandi säilimisele, taastumisele ning arengule, kohalikus kultuuris osalejate ringi laiendamisele, eriti noorte sidumisele esivanemate keele ja kultuuripärandiga. Oodatava mõju tulemusena on Peipsi-äärsed piirkonnad tugeva koha- ja kultuurilise identiteediga ning nende elanikud tunnevad ennast paikkondlike vaimsete väärtuste ja eripära säilitajate ning edasikandjatena. Toetusmeetme eesmärgi täitmine tagatakse valdkondlikult toetatavate tegevuste kaudu.

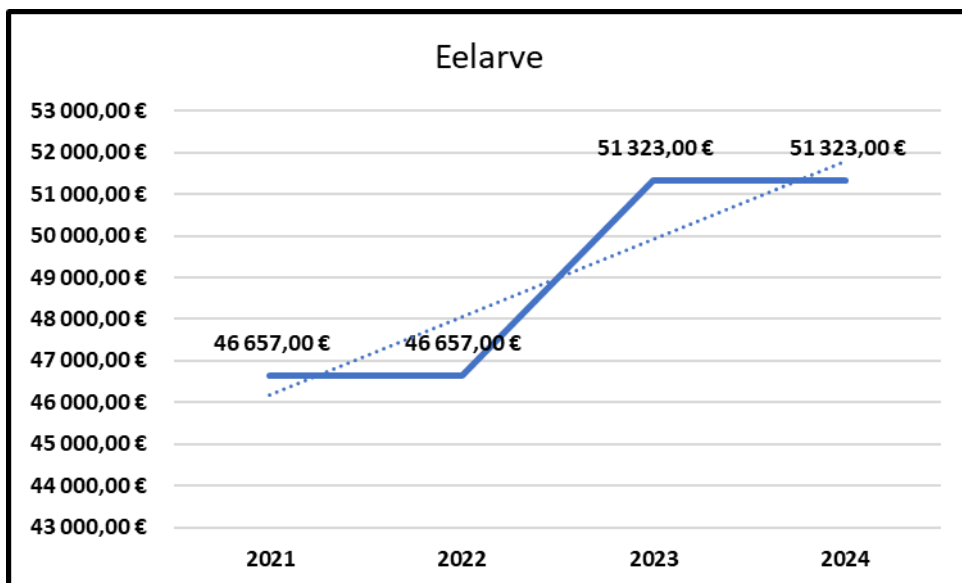
Peipsiveere piirkonna omapäraks on eesti ja vene multikultuurne keskkond, mille keskmes on Peipsiveere vene vanausuliste ja Kodavere kihelkonna kultuuripärand.

1. Toetusmeetme eelarve

Toetusmeetme eelarve perioodil 2021-2024 kokku oli 195 960 eurot, perioodil 2017-2020 oli eelarve kokku 185 428 eurot. Nelja aasta jooksul on eelarve kasvanud 11%.

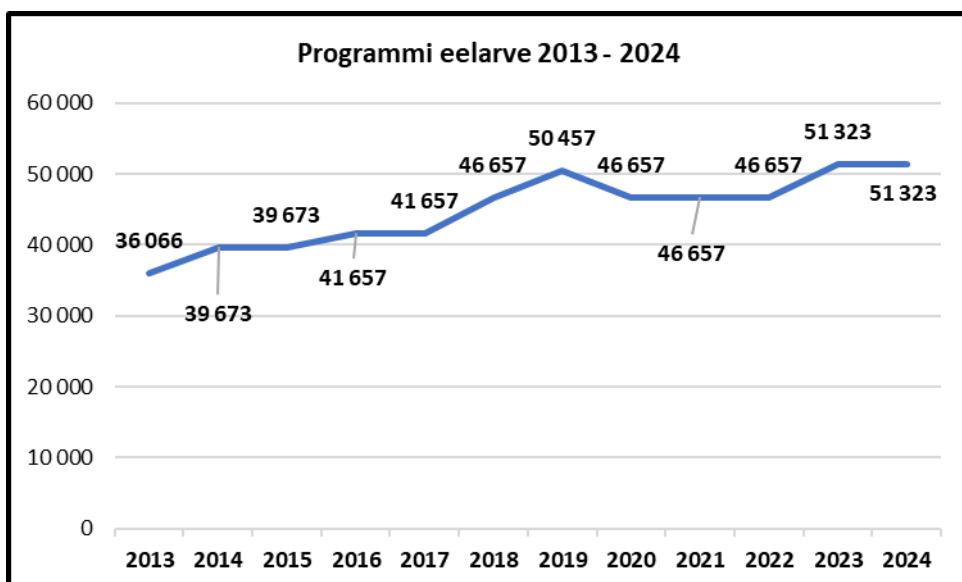
- 2021. aastal riigilt eraldatud 46 657 eurot
- 2022. aastal riigilt eraldatud 46 657 eurot
- 2023. aastal riigilt eraldatud 51 323 eurot
- 2024. aastal riigilt eraldatud 51 323 eurot, millele liideti juurde 2023. aasta toetusmeetme jääk 816 eurot. Kokku toetuste jagamiseks 52 139 eurot.

Jäägid on tekkinud mitterealiseerunud projektide või tagasimaksete arvelt. Toetussummad kanti tagasi ja lisati uue aasta taotlusvooru eelarvele.

Joonis 1 Eelarve suurus perioodil 2021-2024

2023. aastal suurenes eelarve 4666 euro ehk 10% võrra.

Joonis 2 Toetusmeetme eelarve 2013 - 2024

Vastavalt riigieelarve võimalustele on üheteistkümne aasta jooksul toetusmeetme eelarve siiski tagasihoidlikult kasvanud.

2. Komisjoni koosseis ja koosolekud

Komisjoni koosseis on kinnitatud Eesti Rahvakultuuri Keskuse direktori käskkirjaga. Komisjoni kuuluvad kogukonna esindajad ja valdkonna sõltumatud eksperdid. Komisjoni ülesanneteks on toetuse saamiseks esitatud taotluste läbivaatamine ning Eesti Rahvakultuuri Keskuse direktorile toetuse jaotamiseks ettepanekute tegemine. Komisjon juhindub oma töös määrusest „Peipsiveere pärimuskultuuri toetamise tingimused ja kord“ ning Eesti Rahvakultuuri Keskuse direktori käskkirjaga kinnitatud riigieelarvelise toetuse eraldamise komisjoni töökorra. Komisjoni liige lähtub oma töös komisjoni liikme heast tavast ja korruptsioonivastasest seadusest.

Vaadeldaval perioodil kuulusid komisjoni järgmised liikmed: Anne-Ly Reimaa (komisjoni esimees, Kultuuriministeeriumi kultuurilise mitmekesisuse osakonna nõunik), Kati Grauberg-Longhurst, Astrid Hallik, Irina Külmoja, Külli Must, Natalia Mägi, Katrin Orgusaar (aastani 2021), Eino Pedanik, Laidi Zalekesina, Terje Trei (aastani 2022) ja Pille Tutt.

Vaadeldava perioodi jooksul aastatel 2021-2024 toimus kokku 4 koosolekut. Koosolekute vahelisel perioodil vahetati informatsiooni e-kirjade teel. Samuti tutvuti nelja aasta jooksul suvistel väljasõiduseminaridel taotlejatega ning nende ellu viidud projektidega. Kohtumised ja ümarlaua vestlused kogukonna liikmetega on võimaldanud komisjoni liikmetel reflekteerida koosolekul tehtud otsuseid ning kogeda, kuidas toetused on aidanud kaasa pärimuse jätkusuutlikkusele ja arengule kohapeal.

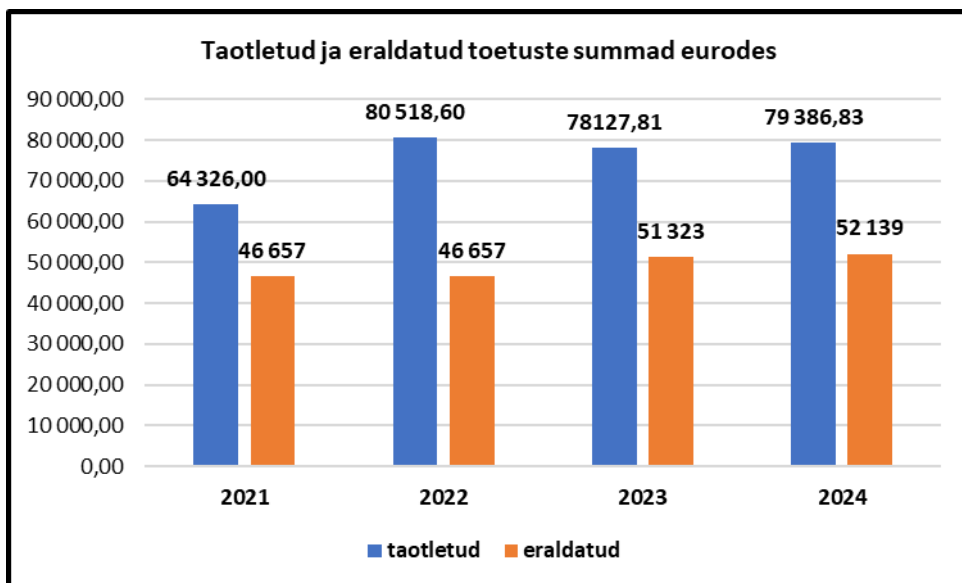
3. Taotlusvoorud

Perioodil 2021-2024 toimus neli taotlusvooru Peipsiveere pärimuskultuuri toetuseks. Igal aastal üks taotlusvoor. Nelja aasta jooksul toetati kokku 15 erineva organisatsiooni taotlejate 65 projekti kogusummas 196 776 eurot.

Tabel 1 Taotletud summa ja rahastatud projektide summad ning protsendid

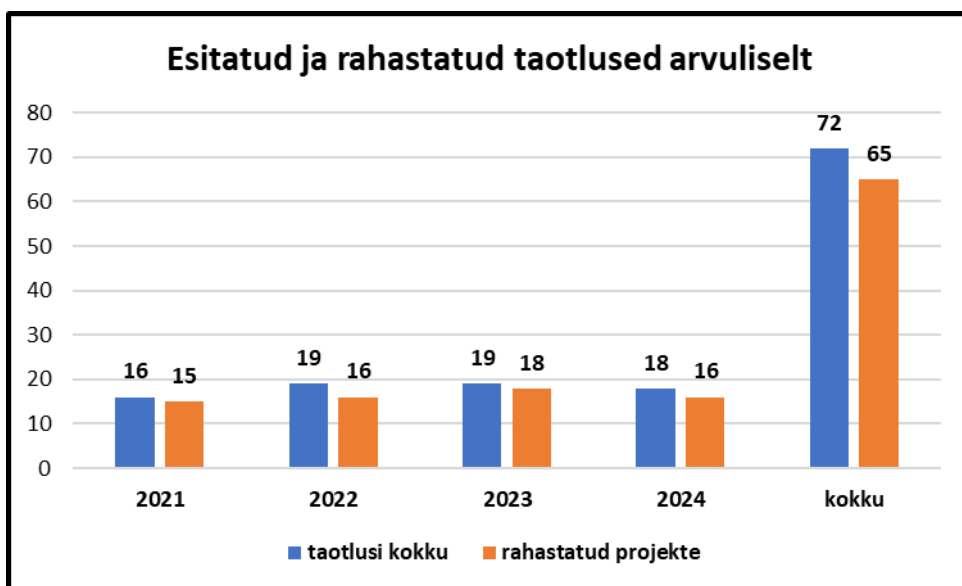
Taotletud ja toetatud							
aasta	taotlusi kokku	summas (eurodes)	rahastatud projekte	summas (eurodes)	rahastuse %	rahastatud projektide %	eesmärgipäratud taotlused
2021	16	64 362,00	15	46 657,00	72	94	1
2022	19	80 518,60	16	46 657,00	58	84	3
2023	19	78 127,81	18	51 323,00	66	95	
2024	18	79 386,83	16	52 139,00	66	89	2
kokku	72	302 359,24	65	196 776,00	65	90	6

Vaadeldava perioodi jooksul esitatud taotluste hulgast 90% taotlustest said rahastuse. Eelmisel perioodil 2017-2020 oli rahastatud projektide protsent 75%. Sellele toetudes saab järeldada, et taotlejate hulk kogukonnas on väike ning kõik eesmärgipärased ja pärimust toetavad projektid saavad toetust.

Joonis 3 Taotletud ja eraldatud toetuste summad eurodes

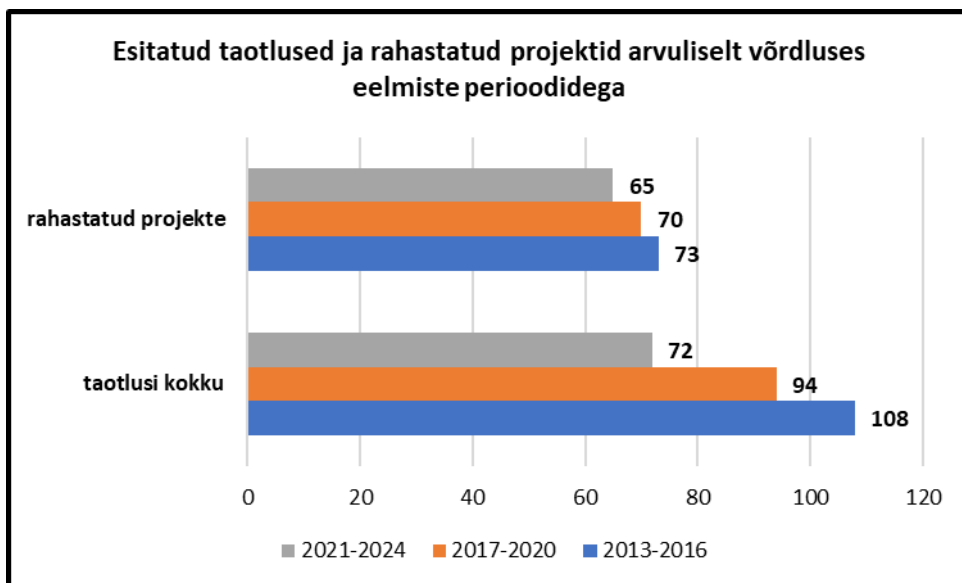
Perioodi jooksul on taotletud toetusi 302 359,24 euro ulatuses. Toetusmeetme eelarve vaadeldaval perioodil oli kokku 196 776 eurot. Perioodi jooksul eraldatud summa moodustab 65% taotletud summast, mis näitab, et toetusmeetme eelarve on alarahastatud. Perioodil 2017-2020 moodustas eraldatud toetuste summa ligi 67%.

Joonis 4 Esitatud ja rahastatud taotlused arvukselt

Perioodi jooksul esitati 72 taotlust. Toetusi jagati 65 projektile. Seega said 90% taotlustest toetatud. Esitatud taotluste arv on jäänud aastate lõikes 16 kuni 19 taotluse vahele. Toetusmeetme perioodi aastate lõikes on rahastatud projektide hulk olnud 15-18 projekti.

Esitatud taotluste ja rahastatud projektide hulga stabiilsena püsimine toetusmeetme vaadeldava perioodi jooksul näitab, et kogukonna aktiivsus on väike ning vähe on teadvustatud võimalusest taotleda lisarahastust Peipsiveere pärimuskultuuri toetusmeetmest.

Joonis 5 Esitatud taotlused ja rahastatud projektid arvuliselt võrdluses eelmiste perioodidega

Peipsiveere pärimuskultuuri toetamise üheteistkümnepäevase jooksul on esitatud taotluste hulk vähenenud. Taotluste arvu vähenemise üheks põhjuseks võivad olla COVID-19 mõjud, aga ka kogukonna eestvedajate väsimine, ideede ning materiaalsete vahendite nappus.

4. Toetuse saajad

Järgnevalt on esitatud ülevaade toetusmeetme nelja-aastase perioodi jooksul toetuse saajatest ning nende organisatsioonide õiguslikust vormist.

4.1 Toetuste saajad ning toetatud projektide arv

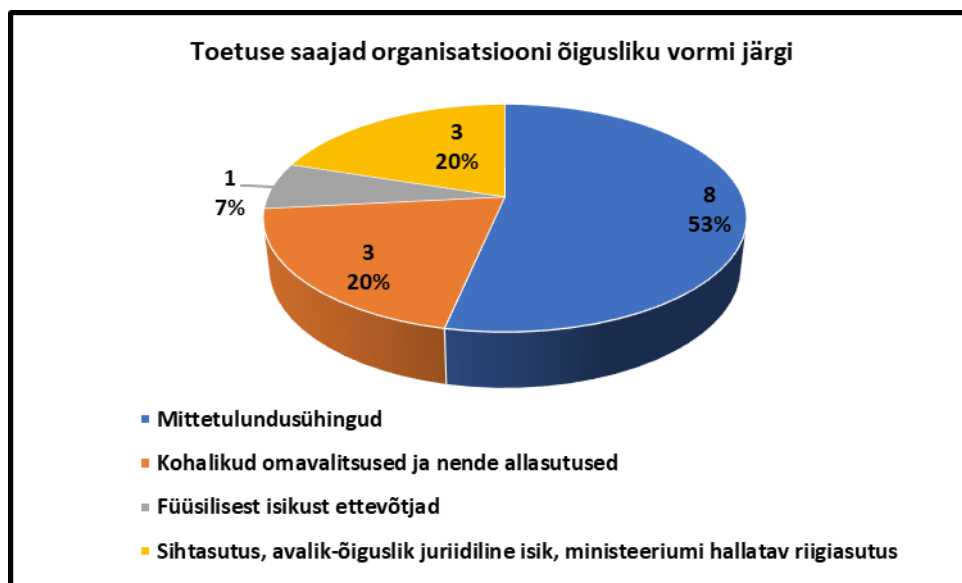
Tabel 2 Perioodil 2021-2024 toetuse saajad, toetuste summad ja rahastatud projektide arv

nr	toetuse saaja	toetuste summa kokku	rahastatud projektide arv
1	Tartu Ülikool	39 109	6
2	mittetulundusühing Piiri Peal	32 791	9
3	Kodavere Pärimuskeskus	28 366	10
4	Eesti Vanasuliste Kultuuri- ja Arendusühing	23 574	10
5	Mittetulundusühing VM Fest	18 000	4
6	Peipsiääre vallavalitsus	17 946	5
7	FIE Eva Näripea	16 078	3
8	Assikvere Haridusselts	5710	5
9	MTÜ Peipsiveere Kunstikeskus	3994	2
10	SA Eesti Vabaõhumuuseum	3700	4
11	Raja Vabaajakeskus	2882	3
12	MTÜ Kangas ja Puu	2000	1
13	Eesti Kirjandusmuuseum	1310	1
14	Luunja Vallavalitsus	1000	1
15	Kasepää Külaselts	316	1

Summaliselt suurim toetus kuue projekti elluviimiseks on eraldatud Tartu Ülikoolile, kes on ellu viinud teadusprojekte. Eesti Vanasuliste Kultuuri- ja Arendusühingu ning Kodavere Pärimuskeskuse

estvedamisel on mõlema organisatsiooni poolt ellu viidud kümme projekti, mis näitab, et toetatud on nii vanausulistega kui ka Kodavere pärimusega seotud tegevusi.

4.2 Toetuse saajad organisatsiooni õigusliku vormi järgi

Joonis 6 Toetuse saajad organisatsiooni õigusliku vormi järgi

Toetuse saajatest olid 53% mittetulundusühingud. Kohalikud omavalitsused ja nende allasutused moodustasid toetuse saajatest 20%, sihtasutused, avalik-õiguslikud juriidilised isikud ja ministeeriumi hallatavad riigiasutused 20% ning füüsilisest isikust ettevõtjad 7%.

Sellest võime järeldada, et enim tunnevad muret kohalikud inimesed kogukonna pärimuse jätkusuutlikkuse pärast ja seetõttu taotleb projektitoetusi kodanikuühiskond.

5. Toetusmeetme valdkonnad

Peipsiveere pärimuskultuuri toetusmeetme valdkonnad on:

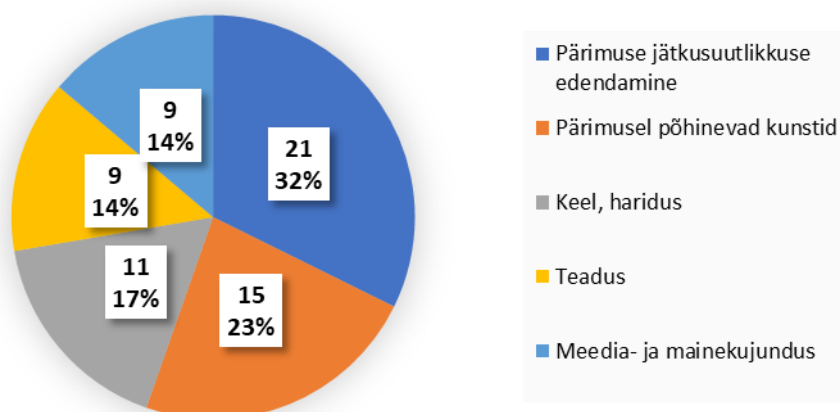
- Pärimuse jätkusuutlikkuse edendamine
- Pärimusel põhinevad kunstid
- Keel ja haridus
- Teadus
- Meedia- ja mainekujundus

Tabel 3 Toetatud projektide arv valdkondade kaupa

Valdkond	2021	2022	2023	2024	kokku
Pärimuse jätkusuutlikkuse edendamine	7	5	5	4	21
Pärimusel põhinevad kunstid	2	4	4	5	15
Keel ja haridus	3	2	3	3	11
Teadus	1	3	3	2	9
Meedia- ja mainekujundus	2	2	3	2	9
KOKKU	15	16	18	16	65

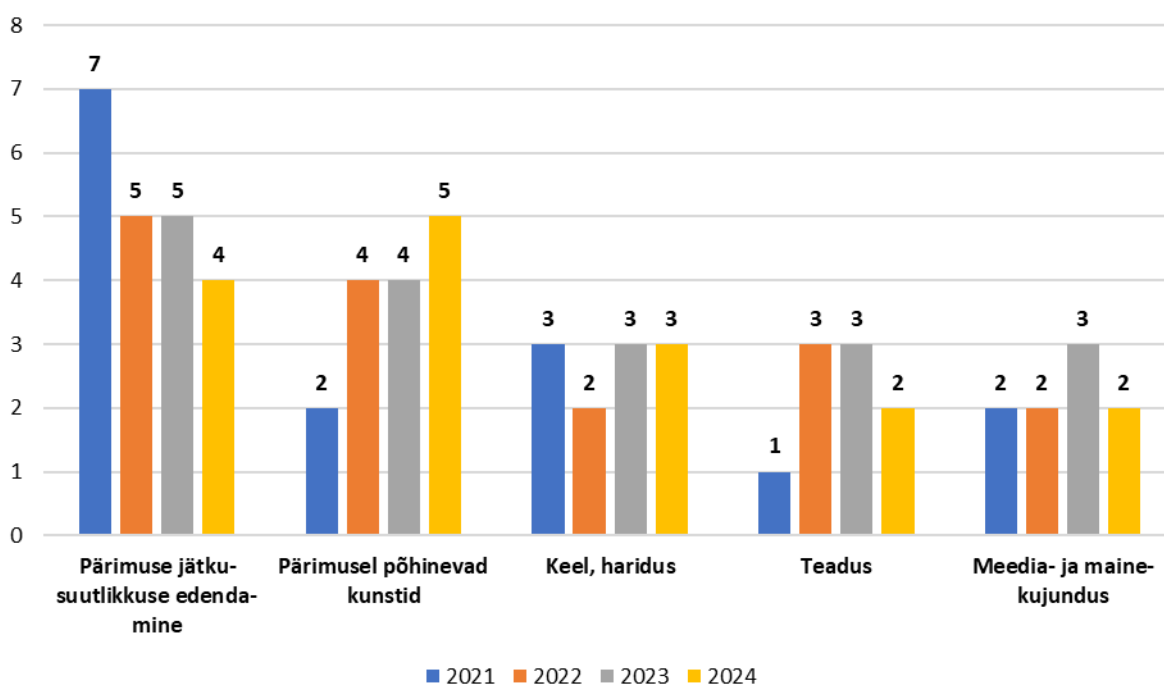
Toetatud projektid valdkondlikult

Joonis 7 Toetatud projektid valdkonniti perioodil 2021-2024

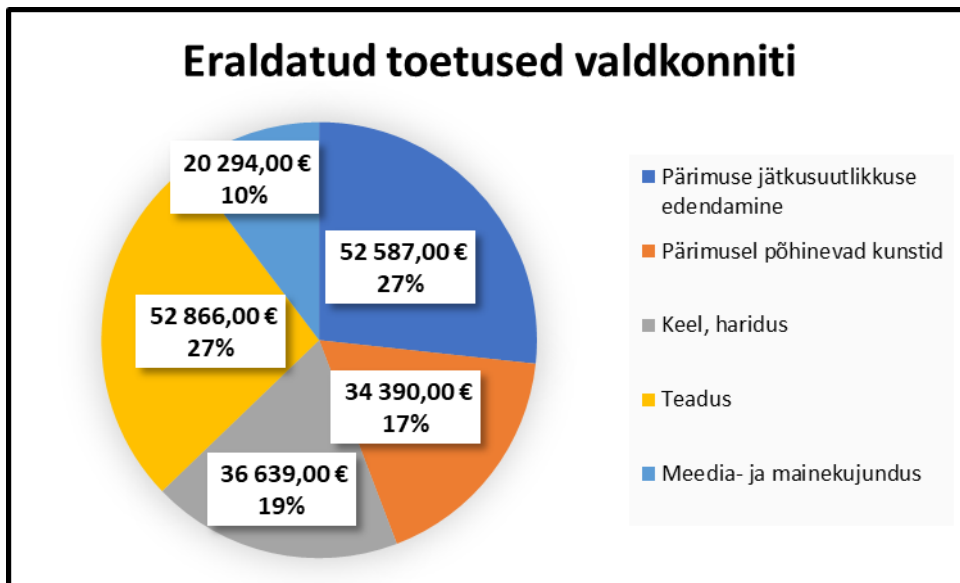
Enim projekte on toetatud pärimuse jätkusuutlikkuse edendamise valdkonnas. Vaadeldaval perioodil 21. korral, mis moodustab 32% kõigist toetust saanud projektidest. Teadusprojekte on toetatud 9. korral ning meedia- ja mainekujunduse projekte samuti 9 korral. Mõlemal juhul on see toetust saanud projektidest 14%.

Valdkondlik jagunemine aastate lõikes

Joonis 8 Toetatud projektide valdkondlik jagunemine aastate lõikes

Vaadeldaval perioodil on taotluste jagunemine erinevate valdkondade ja aastate lõikes jäänud enam-vähem samaks.

Joonis 9 Eraldatud toetused kokku valdkonniti perioodil 2021-2024

Toetussumma suuruse poolest on enim toetust saanud teaduse valdkonna projektid 52 866 eurot, kuigi toetatud projektide hulgast moodustasid need vaid 14% ehk vaadeldaval perioodil 9 toetatud projekti. Pärimuse jätkusuutlikkuse edendamise valdkonnas eraldati 21 projektile vaadeldaval perioodil toetusi 52 587 eurot, mis on samuti 27% perioodi toetussummast. Seega on teaduse valdkonna projektid kallid tulenevalt töömahukusest ja kvalifitseeritud teadlaskonnast, mille on ellu viinud Tartu Ülikooli slavistika osakonna vanausuliste keele ja kultuuri uurimisrühm ja mitmed teised valdkonna eksperdid. Vanausuliste keelekasutuse uurimine ja jäädvustamine on Peipsiveeres asuvale kogukonnale väga vajalik piirkonna pärimuse ja identiteedi jätkusuutlikkuse edendamiseks, vaimse kultuuripärandi uurimiseks ja jäädvustamiseks.

5.1. Pärimuse jätkusuutlikkuse edendamine

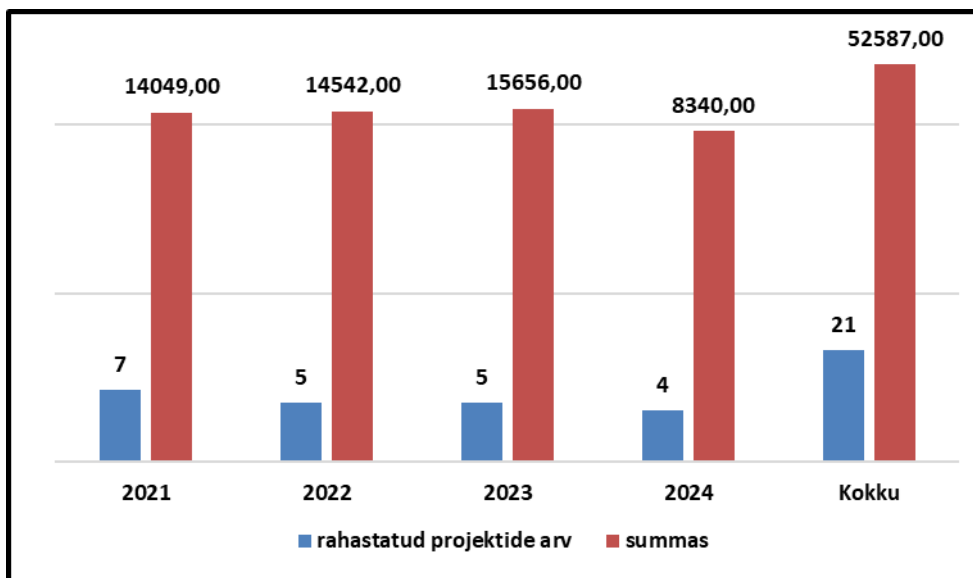
Pärimuse jätkusuutlikkuse edendamise valdkonna toetamise eesmärgiks on tagada Peipsiveere kultuuripärandi elujõulisus, järjepidevus ning kogukonna aktiivsus selle hoidmisel ja järeltulevatele põlvetele edasiandmisel. Selle tagamiseks toetatakse järgmisi tegevusi:

- Peipsiveere muuseumide arendamist;
- Peipsiveere muuseumide omavaheliste, üle-eestiliste ning rahvusvaheliste koostööprojektide elluviimist, sh personali nõustamine, toetused arendustegevusteks jms;
- kohalike traditsiooniliste käsitööoskuste arendamist, sh ikoonimaalimise, pakutrüki jms töötubade elluviimist;
- vana neumade noodikirja (krjuki) ja monoodilise kirikulaulu tundmaõppimist ning õpetamist;
- kohalike murrete kogumist;
- Peipsiveere ainelise kultuuri muuseumikogude täiendamist, säilitamist ning tutvustamist nii Eestis kui välisriikides;
- traditsioonilise rõivastuse, toidukultuuri, arhitektuuri, rahvaluule ja -muusika, -tantsu, kommete jne tutvustamist.

Näiteid rahastatud projektidest:

- Vokaalsete oskuste õppimine vanausuliste rahvalaulude põhjal

- Kangale trükitud retseptiraamat „Peipsi keedusukker“
- Peipsimaa Pärimuskeskus: vanausuliste käsitöö ja meistrite päev aastaring; trükikunstipäev
- Kodavere põlled valmistamise kursus
- Sissekanded Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse: Reservtrükitehnikas indigotekstiilide valmistamine Peipsimaal ning Peipsiveere samovaritee joomise traditsioon
- Rahvusvahelise Vaimuliku Muusika Festivalid VM FEST MUSTVEE
- Peipsi pillirookroonide õppepäevad Turgi käsitöötalus

Joonis 10 Valdonna Pärimuse jätkusuutlikkuse edendamise- rahastatud projektide arv ja toetuste summad (eurodes) perioodil 2021-2024

Pakutrüki töötoad ja meistrid, kes kasutavad sinilniku tehnikat, on saanud rahalist tuge, et uurida ajaloolisi mustreid ja tehnikaid ning taaslustada neid käsitsi valmistatud kangastel ja rõivastel. Toetused on võimaldanud käsitöölistel ja disaineritel taaslustada seda vana tehnikat ning kohandada seda kaasaegsete rõivaste ja tarbeesemete loomisel. Pakutrükis kaunistatud riided ja aksessuaarid on muutunud atraktiivseks nii kohalikul kui ka rahvusvahelisel tasandil, ühendades traditsioonilise käsitöö kaasaegse moedisainiga. Vanad traditsioonid on leidnud koha moodsas maailmas, olles samal ajal jätkuvalt seotud kohaliku pärimusega. Kodavere kupuliua taasloomine ja sellele pühendatud näitus on võimaldanud nii käsitöölisi kui ka kunstnikke uurida ja taastada vanu tehnikaid, mida kasutati nende nõude valmistamisel. Kupuliua ajaloo tutvustamisega on see eriline nõu leidnud kasutuse tänapäeva kodudes ja andnud puutöömeistritele võimaluse anumat uuesti tootma hakata. Toetus on aidanud kaasa Peipsiveere kultuuripärandi elujõulisuse kasvule ning kultuurielu mitmekesistumisele. Peipsimaa Pärimuskeskuses läbiviidavad pärimust tutvustavad sündmused ja traditsioonilistel töövõtetel ja/või pärimusel põhinevate esemete loomine on hoidnud kogukonda aktiivsena, ellukutsunud üritused on jätkusuutlikud. Kodavere Pärimuskeskus on aktiveerinud Kodavere kihelkonna pärimuse kandjaid. Suuremat tähelepanu on pööratud kodavere murraku ja paikkonna traditsioonide järjepidevale edasiandmisele.

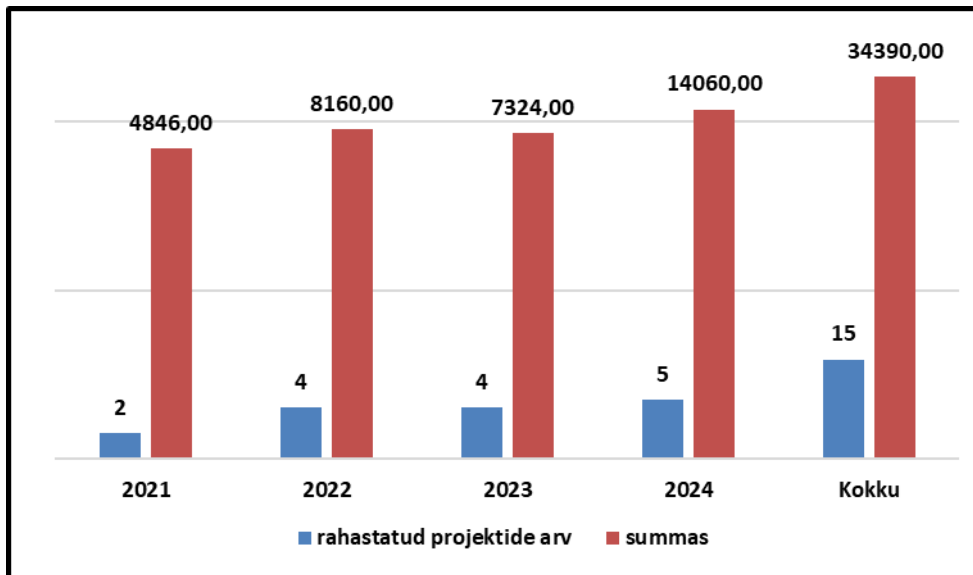
Vaadeldaval perioodil kinnitati ka vaimse kultuuripärandi nimistu sissekanne - reservtrükitehnikas tekstiilide valmistamine Peipsimaal ning Peipsiveere samovaritee joomise traditsioon.

5.2. Pärimusel põhinevad kunstid

Pärimusel põhinevate kunstide valdkonna toetamise eesmärgiks on mitmekesistada Peipsiäärsete piirkondade kultuurielu, tihendades seoseid pärimuskultuuri ning kaasaja kultuuri vahel, kaasates aktiivselt nooremat põlvkonda. Toetatakse pärimusel põhinevate kirjandusteoste ja erinevate infotrükiste väljaandmist; pärimusel põhineva heliloomingu väljaandmist; pärimusel põhinevate kunstiteoste loomist ja esitlemist; pärimusel põhinevate tantsu-, draama- ja muusikalavastuste loomist; pärimusel põhinevate audiovisuaalsete teoste väljaandmist; põlisel käsitööl põhinevate esemete loomist.

Näiteid rahastatud projektidest:

- Vanausuliste muinasjuturaamatu "Rääbu ja Kuri Malmpea" väljaandmine
- Fotonäitus „Kodavere inimesed“ Oskar Tõrva klaasnegatiivide kogu põhjal
- Vanausuliste kalender
- Sibulatee ajalooliste külade maalimine ja näitus
- Kodaveremurdelised folkloorikavad
- Rääbu lendav maailm

Joonis 11 Valdonna Pärimusel põhinevad kunstid- rahastatud projektide arv ja toetuste summad (eurodes) perioodil 2021-2024

Toetusmeetme toel välja antud trükised aitavad tutvustada Peipsiäärset rahvast ja kultuuririkkust laiemalt. Erilist tähelepanu on pööratud vanausuliste kultuuri tutvustamisele läbi kaasaegsete kunstiväljundite. Vanade ja noorte kaasamine Kodavere murrakus pärimuspõhistesse folkloorikavadesse aitab siduda kogukonda, tutvustada ning elavdada pärimust.

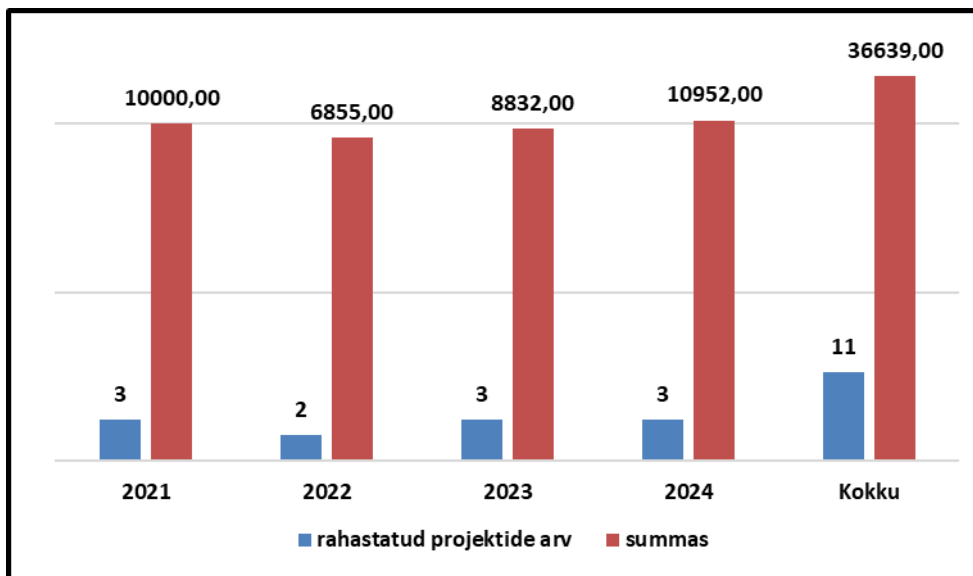
5.3. Keel ja haridus

Valdkonna keel ja haridus toetamise eesmärgiks on keele ja kultuuri järjepidev kogumine, jäädvustamine ja õpetamine ning piirkonna murrete kasutamine kõigi sihtrühmade hulgas. Toetatakse tegevusi, mis on seotud murdekeele, pärimuskultuuri ja koduloo ainekavade koostamisega; õpetajate ja juhendajate täienduskoolituse korraldamisega murdekeele ja pärimuskultuuri alal; õppevahendite ja -materjalide, sealhulgas aabitsa, lugemik töövihiku jms

koostamise ja väljaandmisega; murdekeele sõnastike ja vanaslaavi keele õpetamise aluste väljatöötamisega; pärimuskultuuri ja keelega seotud huviringide ja sündmuste, sealhulgas lastelaagrite korraldamisega; vanausuliste pärimusel põhinevate laste- ja noortelaagrite korraldamisega; kohalike pühapäevakoolide tegevuse toetamisega; murdekeele propageerimisega erinevates meediakanalites.

Näiteid rahastatud projektidest:

- Kodavere murraku keelelaagrid
- Vanausuliste noorte suvepäevad
- Pärimuslik õppemäng „Mida mina talus nägin“
- Kodavere murde- ja teatrilaager lastele ja noortele Liivi Muuseumis
- I Kodavere laalupido

Joonis 12 Valdonna Keel ja haridus rahastatud projektide arv ja toetuste summad (eurodes) perioodil 2021-2024

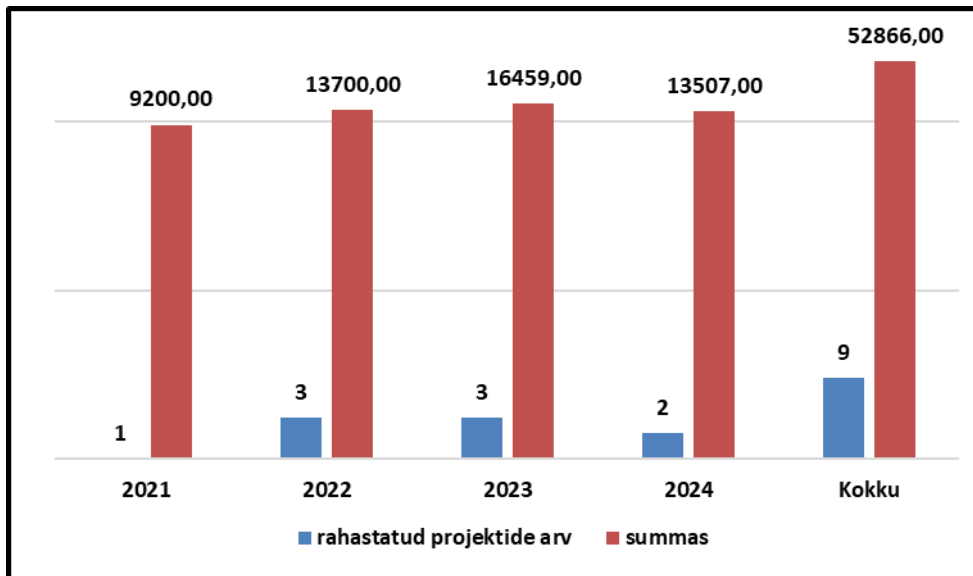
Toetusmeetme abil on keelelaagrites omandanud teadmisi kodavere murrakust, kohalikest tantsudest, lauludest ja mängudest nii noored kui täiskasvanud. Tänu toetusele on olnud võimalik jätkata tööd "Vanausuliste rahvakultuuri leksikoni" II köite käsikirja täiendamisega, ainese kogumisega Mustveel ja Lohusuus, Kolkjas ja Kallastel. Ette on valmistatud vanausuliste keele ja kultuuri noortele mõeldud veebisaidi sisu. Siin on olnud oluline roll just Tartu Ülikoolil vanausuliste ajaloo ning kultuuri mõistmises ja säilitamises, edendamaks teadlikkust ja dialoogi vanausuliste kogukondade ja laiema ühiskonna vahel. Kodavere keelemurde kasutus on taaselustumas. Koolide õppekavas kajastub kohalik keelekasutus ning kultuurilugu. Kodavere Pärimuskeskuse veebikoolide kaudu on kodavere murdekeelt saanud õppida inimesed, kes elavad nii kohapeal kui ka kaugemal, sealhulgas eesti keele ja murrete huvilised. Toetuse abil on välja antud mitmeid tööraamatuid, läbi viidud keeletunde ning keelelaagrid lastele. 2024. aasta suvel toimunud I Kodavere Laalupeol oli kogu kava kodavere murdekeeles. Selle taga on aastatepikkune järjepidev töö, mida on meetmest toetatud.

5.4. Teadus

Teaduse valdkonna toetamise eesmärgiks on tagada teadusuuringute kaudu uute teadmiste saamine Peipsiveere kultuuripiirkonna ja keele kohta ning teha tulemused kättesaadavaks nii uurijatele kui kogukonnale. Toetatakse tegevusi, mis on seotud murdekeele-, pärimuskultuuri- ja ajaloomaterjalide kogumisega, uuringute läbiviimisega, tulemuste avaldamise, populariseerimise ning kogukonnale kättesaadavaks tegemisega; teaduspõhiste seminaride ja konverentside korraldamisega.

Näiteid rahastatud projektidest:

- Rahvusvaheline teaduskonverents „Vanausuliste keel ja kultuur“
- "Vanausuliste rahvakultuuri leksikon" (ainese kogumine ja käsikirja koostamine)
- Gavriil Frolov ja Raja ikoonimaalikeskus (trükise ettevalmistamine)
- Pärimuse jäädvustamine Kodavere kandi inimestelt

Joonis 13 Valdkonna Teadus rahastatud projektide arv ja toetuste summad (eurodes) perioodil 2021-2024

Toetusmeetme abil on antud märkimisväärne panus kodavere rahvaluule, Peipsiäärse piirkonna pärand- ja omakultuuri, eesti ja vene rahvastikuga rannakülade ja vene vanausuliste kultuuripärandi ning identiteedi säilimisele ja laiemale ringkonnale tutvustamisele. Koostöö Tartu Ülikooliga tagab kogutud materjali usaldusväärsuse tulevaste uurimustööde tarbeks. Teadusprojektide hulk vaadeldaval perioodil on olnud märkimisväärne. 2022. aastal korraldas Tartu Ülikooli slavistika osakonna vanausuliste keele ja kultuuri uurimisrühm koostöös Eesti Rahva Muuseumi ja Eesti Vanausuliste Kultuuri- ja Arendusühinguga kuuenda rahvusvahelise konverentsi „Vanausuliste keel ja kultuur“. Ettekandekoosolekud toimusid TÜ õppehoones, Eesti Rahva Muuseumis ning Peipsimaa Külustuskeskuses Kolkjas. Peale uurijate võtsid neist osa TÜ üliõpilased, samuti Tartu ning Kolkja ja ümbruskonna vanausulised. Kokku esitati 21 ettekannet, milles käsitleti vanausuliste ajalugu ja selle mõju kogukonna edaspidisele elule ja arengule, vanausuliste ja nende elu kajastamist meedias 1920.–1930. aastail, trüki- ja ikoonikunsti, Gavriil Frolovi ikoonimaalimiskoolkonda, vanausuliste rahvakultuuri ja murde leksikoni koostamise probleeme, murdeid erinevates riikides ja teiste keelte mõju murretele, Eesti silmapaistvate naisvanausuliste elu ja tegevust, vanausuliste käitumisnorme ja -traditsioone, Eesti Vabaõhumuuseumi vanausuliste maja ajalugu. 12 ettekannet olid Eesti uurijatelt

(sh 2 vanausulistelt), 3 Poola, 3 Läti, 2 Leedu ja 1 Venemaa uurijalt. Seoses kujunenud rahvusvahelise olukorraga ja sõjaga Ukrainas ei saanud paljud osalejad Tartusse tulla (Venemaalt, Poolast), seetõttu esitati osa ettekandeid Zoom'i keskkonnas ning kõik ettekandekoosolekud toimusid hübriidrežiimis. Ettekannetele järgnevates arutelude ja diskussioonide käigus esitati palju kasulikke ettepanekuid edasiseks uurimistöök. Toimus Lätis ilmunud raamatu „Ikoonimaalija Gavriil Frolov. Ikoonimaalijad Frolovid ja Rezekne vanausuliste koguduse ikoonikogu kujunemine“ esitlus. Eesti Rahva Muuseumis toimus Pavel Varunini luboki näitus koos luboki trükkimise demonstratsiooniga. Kultuuriprogramm sisaldas Kolkja Vanausuliste Muuseumi ja Peipsimaa Pärimuskeskuse sigurimuuseumi külastust, kus räägiti ka Eesti vanausuliste tavadest, siguri kasvatamisest ja töötlemisest. Kolkja-Varnja tänavkülas said konverentsikülalised tutvuda vanausuliste elupaikadega.

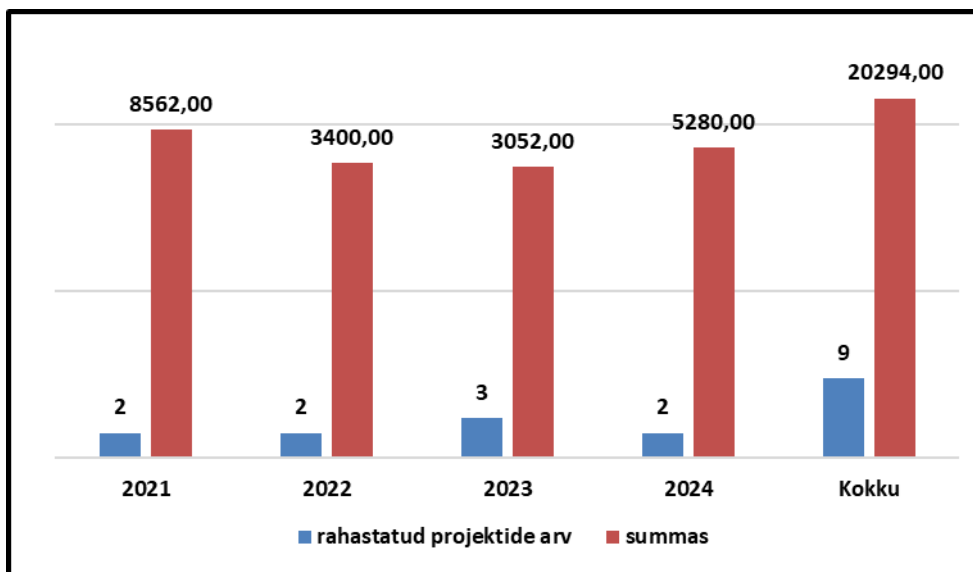
Tänu valdkonna Teadus projektide rahastamisele on suudetud ära hoida vanausuliste keele ja kultuuriuuringute katkemine ning kindlustada nende traditsioonilise elulaadi jätkumine.

5.5. Meedia ja mainekujunduse valdkond

Valdkonna toetamise eesmärk on hoida ja tugevdada kohalikku identiteeti meedia abil ning tõsta Peipsiveere kultuuripärandi tuntust üleriigilise meedia, infomaterjalide ja -ürituste ning filmide kaudu.

Näiteid rahastatud projektidest:

- Peipsiveere sibula ja kala päevad Eesti Vabaõhumuuseumis
- Peipsiääre telekanali ja taskuhäälingu Suukulu Studio I hooaeg
- Taliteed Emajõe Suursoos
- Kodavere filmilaager lastele ja noortele Kinu piäb suama!

Joonis 14 Valdkonna Meedia- ja mainekujundus rahastatud projektide arv ja toetuste summad (eurodes) perioodil 2021-2024

Meediakanalite kaudu saab hoida ja arendada rahvuslikku identiteeti, kujundada suhtumisi ja tutvustada Peipsiveerele ainuomast traditsioonilist elulaadi, toetades nii filmide kui raadiosaadete tootmist ning mitmesuguste infotrükiste publitseerimist. Nimetatud valdkond lisati toetatavatesse tegevustesse 2019. aastast ning oli kindlasti uuel perioodil oluline väljakutse kogukonnale. Kohalikud ja riiklikud meediaväljaanded on käsitlenud toimunud sündmusi ning seeläbi tõstnud teadlikkust

Kodavere keele ja kultuuri säilitamise olulisusest. Artiklid, teleuudised ja raadiosaated, mis tutvustavad Kodavere murret ja selle õpetamist, on aidanud tõsta murde populaarsust ja tunnustust laiemas avalikkuses. Vanausulistega seotud temaatika on saanud rohkem kajastust tänu toetatud dokumentaalfilmidele, näitustele ja kultuurisündmustele. See on aidanud avalikkusele tutvustada nende unikaalse usulise ja kultuurilise pärandiga seotud traditsioone. Samuti on erinevates meediakanalites antud mitu intervjuud vanausuliste uuringutest, 2022. a korraldatud rahvusvahelisest konverentsist ja osaletud ümarlaudades. Peipsiveere piirkonna maine on tõusnud ning kultuurifestivalid, näitused ja teised kultuurisündmused on populaarsed ning toonud kohale palju osalejaid.

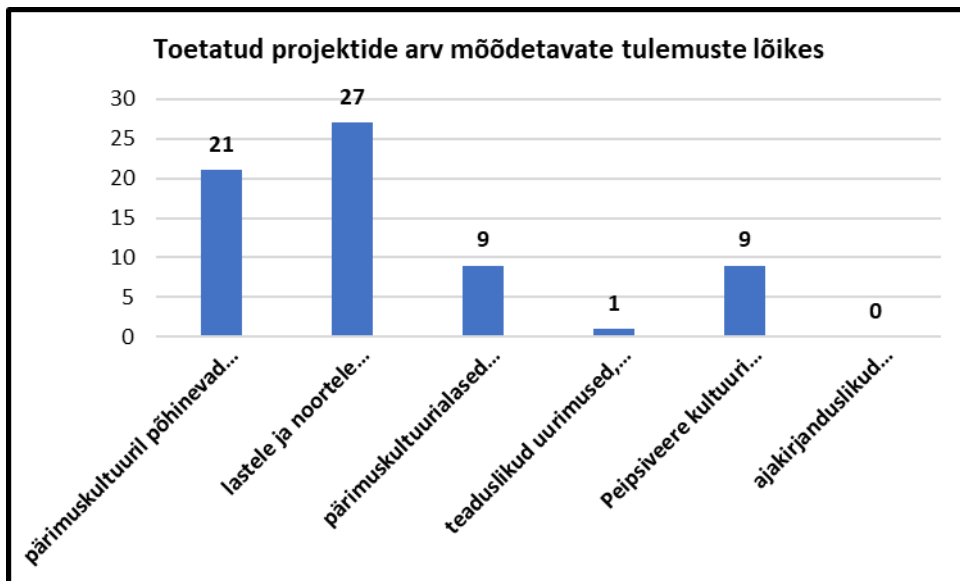
5.6. Perioodi 2021-2024 jooksul mõõdetavad tulemused

Peipsiveere pärimuskultuuri toetamise kokkuvõttes mõõdame projektide valdkondliku jagunemise sees projektide jagunemist tegevuste osas. Toetuse andjale on oluline, et piirkonnale omane keelemurrak, toidukultuur, tavad, käsitöökused ja kombestik oleks laialdaselt kasutatud piirkonna kogukondades ning teadlikkus kultuuriruumi eripärast oleks suurenenud. Kui kogukonnas on toimunud sündmusi lastele ja noortele kui ka sündmusi peredele, kus on koos ka perede erinevad põlvkonnad, siis võime väita, et toetuse andmise tulemusena on Peipsiäärsed piirkonnad tugeva identiteediga ning nende elanikud tunnevad ennast paikkondlike vaimsete väärtuste ja eripära säilitajate ning edasikandjatena. Toetuse kaasabil on pärimuslikud teadmised talletatud trükistes või veebikeskkondades, et huvilistel oleks võimalik tundma õppida Peipsiäärsed piirkonna kultuuripärandit. Seega on toetuse abil loodud tingimused vanausuliste ning Kodavere murdeala ajalooliste rannakülade kultuurilise omapära säilimiseks, kultuuripärandi uurimiseks, kasutamiseks ja arendamiseks.

Vaadeldaval perioodil toetati arvuliselt kokku:

- pärimuskultuuril põhinevaid sündmusi – 21 korral;
- lastele ja noortele suunatud sündmusi – 27 korral;
- pärimuskultuurialaseid trükiseid ja audiovisuaalseid digitaalväljaandeid – 9 korral;
- Peipsiveere kultuuri käsitlevaid õppematerjale – 1 korral;
- teaduslikke uurimusi, artikleid ja väljaandeid – 9 korral;
- ajakirjanduslikke artiklisarju sellel perioodil ei ilmunud.

Joonis 15 Toetatud projektide arv mõõdetavate tulemuste lõikes

Kokkuvõte

Kokkuvõtte koostamisel on kasutatud toetusmeetme komisjoni liikmete tagasisidet toetusmeetme 2021-2024 perioodile.

Peipsiveere pärimuskultuuri toetusmeede on oluliselt kaasa aidanud pärimuse teadvustamisele Peipsiveere elanike hulgas. Tugevnenud on side oma kodukoha ja sealsete traditsioonidega. Kogukonnad on taasavastanud või taasavastamas mitmeid paikkondlikke kombeid ja tegevusi.

Kodavere pärimuskultuuri elujõulisus väljendub kõige enam selle võimes säilitada ja kohandada kohalikke traditsioone ning pärimust kaasaegses maailmas, tagades kultuuri kestvuse ja sidususe nii kogukonna sees kui ka väljaspool seda. Kodavere murre on küll ohustatud, kuid see on muutunud elujõulisemaks tänu pühendunud kohalike kogukonnaliikmete ja projektitoetuste kaudu ellu viidud keeleõppe algatustele. Keelekursused, veebikoolid ja vanemate kohalike keeleoskajate kaasamine on andnud noorematele põlvkondadele võimaluse oma juurtega taasühendust luua. Veebikoolide loomine on olnud edukas uuendus, mis ühendab traditsioonilise keeleõppe kaasaegsete tehnoloogiliste lahendustega, laiendades murde õppijate ringi. Kodavere käsitöökuste, nagu Kodavere kupuliuu valmistamine, taaselustamine ja populariseerimine on märkimisväärne kultuuri elujõulisuse näitaja. Kohalike traditsioonide ja tavade esiletoomine läbi kultuuriürituste, näiteks "I Kodavere laalupido", näitab kogukonna elujõudu ja soovi hoida oma pärimust elavana. Sellised üritused tugevdavad kogukonnatunnet, aitavad taaselustada rahvalaule ja -tantse ning loovad platvormi, kus vanemad ja nooremad põlvkonnad saavad koos osa võtta ja õppida. Laulupidude tähtsus ei seisne ainult kultuurilise pärandi edasiandmises, vaid ka kogukonna sidususe tugevdamises ja kohaliku identiteedi rõhutamises. Kodavere pärimuskultuuri tutvustamine meediakanalites on toonud Kodavere pärimuskultuuri laiema avalikkuse ette ning muutnud piirkonna atraktiivseks turismisihtkohaks, tuues kasu nii kultuuri säilitamisele kui ka majanduslikule arengule. Noorte kaasamine teatri- ning filmiprojektide, keele, muusika ja käsitöökuste õppimisse ning osalemine

kultuurisündmustes on oluline elujõulisuse märk. Kodavere Pärimuskeskuse eestvedamisel on toimunud kogukonna ja erinevate asutuste kokku toomine ning ühiste eesmärkide seadmine Kodavere keele ja kultuuri populariseerimiseks ning teadvustamiseks.

Vanausuliste pärimuskultuuri elujõulisus väljendub kõige enam nende võimes säilitada ja praktiseerida oma religioosseid tavasid, käsitööoskusi ning kogukondlikke väärtusi, kohandudes samal ajal tänapäeva maailma nõudmistega. Vanausuliste kultuur on sügavalt juurdunud nende religioonis ja käsitöötavades, eriti puutöö, tekstiilitöö ja toidukultuuri valdkondades. Erilist tuntuks on toonud nende sibulakasvatamise meetod. Tänu aktiivsele kohaliku kultuuri hoidmisele ja meedia kaudu tuntuks saamisele suudab see jätkuvalt elujõuline olla. Vanausuliste pärimuskultuuri tuum on nende religioossetes traditsioonides ja kommetes. Kirikupühad, ristikäigud ja rahvakalendriga seotud sündmused, ühendavad kogukonda ja annavad edasi ühiseid väärtusi. Samuti on oluline vanausuliste lastelaagrite ja töötubade korraldamine, kus lapsed ja noored õpivad tundma vanausuliste kombeid, religiooni ja käsitööd. Selline põlvkondade vaheline suhtlus tagab kultuuri kestmise ja nooremate huvi. Kahjuks on vanausuliste laste- ja noortelaagrite korraldamine jäänud soiku, sest on olnud eestvedajakeskne ning viimastel aastatel on vähe neid, kes sooviksid seda tööd jätkata. Peipsimaa Pärimuskeskuses Pavel Varunini eestvedamisel korraldatud töötoad ja lastelaagrid on olnud olulised selleks, et tutvustada ja hoida elus vanausuliste kombeid ja traditsioone. Nende traditsioonilise elulaadi tutvustamine läbi avalike ürituste, muuseumide ja töötubade on aidanud tõsta teadlikkust ja austust vanausuliste kultuuri vastu nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt. Vanausuliste pärimuskultuur väljendub ka nende rikkalikus toidutraditsioonis, mis on osa laiemast kultuuripärandist. Vanausuliste traditsioonilised toidud, näiteks suitsutatud kala, pirukad ja taimeteed, on seotud nii nende religioossete tavade kui ka igapäevaeluga. Suurim tunnus tuleb vanausulistel igal sügisel läbi sibulakasvatuse. Vanausuliste kultuuri elujõulisusele on andnud oma panuse Kolkja vanausuliste muuseum, kus saab tutvuda vanausuliste ajaloo, kommete ning traditsioonidega.

Peipsiveere pärimuskultuuri toetusmeetme kaudu toetatud projektide tulemusena on teadvustatud Kodavere kihelkonna pärimus, vanausuliste eripära ning Peipsiveere piirkonna omanäolisust tervikuna.

Toetusmeetme kaudu on toetatud keele- ja kultuurilaagreid, rahvariiete valmistamist, kangatrükikunsti töötubasid ja paljusid teisi eelmistes peatükkides nimetatud tegevusi. Tänuväärset tööd teeb endises vanausuliste elumajas tegutsev Peipsimaa Pärimuskeskus (Külustuskeskus), kus on võimalik tutvuda nii sigurimuuseumi, sinilniku tekstiili-töökoja, lubokiõue ning galeriiga, õues Peipsi järves sündinud kalakese Rääbu maailmaga. Kodavere kihelkonna pärimuse kogumisel, tutvustamisel ja mitmete ettevõtmiste eestvedajaks on Kodavere Pärimuskeskus. Võrreldes toetusmeetme eelmise perioodiga (2017-2020) on palju tõhusamalt arenenud Kodavere pärimuse eest seisev kogukond. Teaduse toetamise kaudu on toetatud ka kogukondlikku identiteeti, mis on suur panus tulevikuks pärimuse edasi kandmisele põlvest põlve.

Vaadeldaval perioodil suurenes toetusmeetme eelarve, esitati rohkem taotlusi, kuid rahastatud projektide arv püsis stabiilsena. Tunda on jätkuvat huvi paikkonnaga seotud pärimuse vastu. Esitatud taotlused on muutunud sisukamateks ja realistlikumateks. Enam tähelepanu pööratakse vanade traditsioonide hoidmisele ja säilitamisele.

Toetusmeetme perioodile avaldas mõju COVID-19 järgne kogukondade pisut passiivsem olek, mis osaliselt oli tingitud sädeinimeste lahkumisega. Peipsiveere pärimuskultuuri toetusmeetme kaks osapoolt, Kodavere pärimus ja vanausuliste kogukonna pärimus, vajavad ka edaspidi riigipoolset abi ja toetust, mida antud meede on ka pakkunud. Kodavere murde kõnelejate hulk on kriitiliselt vähenenud, mistõttu on keele säilitamine ja kultuuri taaselustamine hädavajalikud. Samuti on kriitiline ka vanausuliste kogukonna vähenemine, kuna noored lahkuvad piirkonnast mujale. Seepärast on oluline juba varases nooruses edasi anda põhilisi teadmisi ja kultuurilisi traditsioone, et vältida nende kadumist.

Riigi toetus Peipsiveere pärimuskultuuri toetusmeetme kaudu on märgiks kohalikele omavalitsustele, et riik toetab nende pingutusi ja hindab nende tööd kultuuripärandi säilitamisel.

Hinnang vaadeldavale toetusmeetme perioodile on hea, sest Kodavere Pärimuskeskuse süsteemne Kodavere keele ja traditsioonidega tegelemine ning Peipsimaa Pärimuskeskuse järjepidev tegevus vanausuliste kultuuri propageerimisel, kirjanduse väljaandmine ja mäluasutustes olevate materjalide avalikkusele kättesaadavaks tegemine annab tunnistust sellest, et kogukond on küll väike, aga tugev ja jätkusuutlik.

Peipsiveere pärimuskultuuri toetusmeetme abil toimuvate ettevõtmiste kinnistamiseks on vaja jätkata toetusmeetme riigipoolset kogukondlike tegevuste edaspidist toetamist.

***Peipsiveere pärimuskultuuri toetusmeetme kokkuvõte on koostatud ajavahemikul oktoober-detsember 2024
Kokkuvõtte koostamisel on kasutatud toetusmeetme komisjoni liikmete poolt edastatud tagasisidet
Kokkuvõtte on heaks kiidetud toetusmeetme komisjoni koosoleku otsusega 18. dets.2024
Kokkuvõtte koostas: Margit Salmar***